

PECULIARITIES OF RELIGIOUS WORKS WRITTEN IN MAMELUKE KIPCHAK LANGUAGE

MEMLUK KIPÇAK TÜRKÇESİ İLE YAZILMIŞ DİNİ ESERLER VE ÖZELLİKLERİ

Kurmangazy SADYKBEKOV¹

ABSTRACT

A large portion of preserved works written in Kipchak Mameluke belong to religious works. Because, Mamelukes were an Islamic state and had many religious works translated from Arabic language. It is known, that except those Muslim Kipchaks who moved from Asia Minor and Central Asia to Egypt and Syria, there were semi-shamanist and shamanist Kipchaks in Dest-i Kipchak steppes that had no relation to Islamic culture and later they confessed Islam and were promoted to higher position. As the Kipchaks coming from Non-Muslim countries as slaves and as Emir and Sultans had not known any Arabic language enabled them to translate many of the religious works from Arabic into Kipchak in Mameluke territory. Neither Soviet Turkologists nor the turkologists of the Independent Turkic countries studied the mentioned religious works among the memorials of Mameluke Kipchaks. The article deals with the study of religious works written in Mameluke Kipchak and emphasizes their significances in respect to our national religion, language, history and culture. Also, peculiarities of these works are highlighted.

Key Words: Mameluke Kipchak, Turkic studies, Religious Works.

ÖZET

Memlük Kıpçak Türkçesiyle yazılmış, günümüze ulaşan eserlerin büyük bir kısmını dini eserler oluşturmaktadır. Zira Memlükler bir İslam devletiydi ve dini konularda birçok Arapçadan çeviri eser meydana getirmişlerdir. Mısır ve Suriye'ye Küçük Asya ve Orta Asya'dan giden müslüman Kıpçaklar dışında, Deşt-i Kıpçak bozkırlarında müslüman kültürüyle fazla temasta olmayan şamanist ve yarı şamanist Kıpçakların da olduğu ve daha sonra bunların müslüman olup önemli mevkilere yükseldikleri bilinmektedir. Gayrimüslim ülkelerden köle olarak gelen Kıpçakların ve onlardan olan emir ve sultanların Arapça bilmemeleri Memlük topraklarında Arapçadan çok sayıda dini eserin Kıpçak Türkçesine çevrilmesine vesile olmuştur. İster Sovyetler birliği Türkolojisinde, ister sonradan bağımsızlığını kazanan Türk ülkelerinde bu dini eserlerin, incelenmesi bir tarafa, Memlük Kıpçaklarından kalma dil yadigarları arasında adı bile geçmemektedir. Bu eserlerde dikkati çeken özelliklerden biri yazılış tarihi ve dil özellikleridir. Eserlerin büyük çoğunluğu Memlük devletinin son dönemlerinde, yani XV. yüzyıldan sonra kaleme alınmış olması Oğuzcanın etkisi çokça görülmesine sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla Memlük sahası edebi yazı dilinin son dönemleri hakkında bilgileri içeren bu eserlerin, Türk dili tarihinin belli bir dönemini incelemekte değer biçilmez birer kaynak olacağı şüphesizdir. Makalede Memlük Kıpçak Türkçesiyle yazılmış dini eserlerle ilgili temel bilgiler verilmekle birlikte, onların milletimizin dili, dini, tarihi ve kültürü açısından ne kadar çok önem arz ettiğine değinilmiştir. Ayrıca bu eserlerin özellikleri üzerinde de durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Memlük Kıpçak Türkçesi, Türkoloji, Dini Eserler.

¹ Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, e-posta: sadykbekov.kurmangazy@sdu.edu.kz

Giriş

Memlük Kıpçak Türkçesi, XIII-XV yüzyıllarda Mısır ve Süriye'ye hakim olan Memlük Devletinin yönetici ve asker sınıfının konuştuğu ve yazdığı Türk şivesinin adıdır. Memlük Kıpçak Türkçesiyle sözlük ve gramerler, dini, edebi eserler ile okçuluk ve atçılık kitapları yazılmıştır (Eckman 1996; Karamanoğlu 1994; Özgür 2012). Memlükler devrinden günümüze ulaşan yazılı eserlerin bir kısmını dini konuları içeren eserler oluşturmaktadır. Çünkü Memlükler bir İslam devletidir ve İbn Haldun kendi zamanına kadarki İslam tarihinin tüm sürecini özetlerken Memlükleri, İslamı Moğol istilacıları tarafından gelebilecek yakın bir tahripten korumakla övmüştür (Durmuş 2012: 472). Dolayısıyla bu topraklarda birçok dini ve dini çeviri eserler meydana getirmişlerdir. Memlük topraklarında yaşayan Kıpçaklar ve onlardan olan sultanların hepsi ilk başta müslüman olmamışlardır. A. İnan (1953: 55), Anadolu ve Orta Asya'dan giden müslüman Kıpçaklar dışında, Moğol istilası esnasında Deşt-i Kıpçak topraklarından İslam kültürüyle fazla temasta olmayan çok sayıda şamanist ve yarı şamanist Kıpçağın Mısır'a akın ettiğini ve bunların Mısır'da halis Kıpçak diliyle birlikte Kıpçak kültürünü de takviye ettiklerini, özellikle Bozkır Kıpçak geleneklerini kendileriyle birlikte getirdiklerini belirtmiştir. Ayrıca Arap filologlarının Kıpçakça üzerinde yazmış oldukları eserlerde tespit edilen Kırım ve Altay şamanist Türklerinin diline ait olduğu sanılan *put*, *tapınak* anlamına gelen *çalu*, *abak*, *sın* ve *mezar kubbesi* anlamına gelen *kurgan* kelimelerinin İslam kültürüyle fazla temasta olmayan Bozkır Kıpçaklarıyla birlikte geldiği öne sürülmüştür.

Ayrıca İslam, Orta Asya'nın köle pazarlarından satın alınan veya savaş sırasında esir alınan gençlerin eğitiminin bir parçasıydı, eğer köle yeni ortamına ayak uydurmak, içinde bulunduğu sistemin tam bir üyesi olmak ve sunduğu haklardan yararlanmak istiyorsa İslamı kabul etmekten başka seçeneği yoktu. Bunun için de İbn Haldun Türk Memlüklerini İslamı gerçekten inananların kararlılığıyla benimsediklerini, medeniyetin alışkanlıklarıyla bozulmadıklarını, göçebelik erdemlerini aşırı lüksle parçlamayıp gençlik güçlerini koruduklarını belirtmiştir (Durmuş 2012: 474).

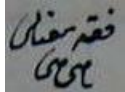
Ancak ilk başta bir köle olarak gelen bu kullardan kimilerinin İslam dinini kabul ettikten sonra Memlüklere bağlı önemli şehirlerde valilik yaptıklarını ve hatta sultanlık gibi en üst mevkiye yükselenlerinin de olduğunu biliyoruz. Örneğin, Kıpçak Berke Fakih'in *İrşad-ül-mülük ve's-salatın* adlı fıkıh kitabı İskenderiye valisi Baçman'ın adına yazılmıştır. Baçman ise, bir zamanlar Moğollara karşı uzun yıllar mücadele eden ve 1236 yılında onların eline esir düşüp öldürülen ünlü Kıpçak kahramanın ismidir (İnan 1953: 55). Yani, Bozkır Kıpçakları Mısır'a gelip müslüman olduktan sonra da onun ismini unutmamışlar, kendi çocuklarına vererek adını yaşatmışlardır. Bunun gibi örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. E. Durmuş (2012: 474): "Türk Memlükler ve ailelerinin, Mısır'a yerleşir yerleşmez kendi kültürel miraslarını unutmadıkları giderek açık bir hal almıştır. Aksine hem Türkçe hem de Arapça yazılan eserlerde Türk Mirası Mısır'da canlı tutulmuştur. Bu miras elbette putperest

ve şamanistikti, böylece kitaplarında yazdıkları dinsiz hurafelerden Allaha kaçış arayan Türk asıllı müslüman yazarların ilginç olgusunu görmekteyiz” der.

Memlük topraklarında Arapça asıllı çok sayıda dini eserin Kıpçakçaya tercüme edilmesinin, bunlar gibi Arapça bilmeyen, gayrimüslim ülkelerden sürgün edilen Kıpçaklara ve onlardan olan sultanlara İslam dinini öğretme amacı taşıdığını düşünüyoruz. Şimdi bunlardan birkaçının üzerinde durmaya çalışalım:

İrşadü'l Müluk ve's-selatin: Memlük Kıpçak Türkçesiyle kaleme alınmış dini eserler arasında hacmi en büyük olanlardandır. Eser 56 bab ve 93 fasıldan oluşan 498 varaktır. Her sayfası 8 satır Arapça 8 satır Kıpçakça olmak üzere 16 satırdan oluşan bu eser, klasik Arap diliyle yazılmış bir eserin Kıpçakça satır altı tercümesidir. Eserin yazarı ve mütercimiyle ilgili hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Sadece, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Berke Fakih adında bir Kıpçak fakih tarafından İskenderiye’de istinsah edilerek şehir valisi Baçman’a hediye edildiği bilinmektedir. Eser melik ve sultanlara yol gösterme amacıyla kaleme alınmıştır (Kuvanişbayev 2006: 19). İskenderiye’de istinsah edilen bu eserin tek nüshası günümüzde İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi’nde 1016 numarada kayıtlıdır. Eser, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı öğrencileri tarafından bölümler halinde mezuniyet tezi olarak hazırlandıysa da, eser üzerinde en önemli çalışmayı Recep Toparlı yapmıştır. Toparlı, 1992 yılında doktora tezi olarak hazırlamış ve aynı yıl Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanmıştır (Toparlı 1992). Çalışmada eserin metni, dizini ve dil özellikleriyle ilgili incelemeler yer almıştır.

Kitab Fi'l-Fıkh: Arapça bir fıkıh kitabının Kıpçakça satır altı tercümesidir. Son zamanlara kadar eserin ismi, yazarı ve müstensihisi bilinmemekteydi. Sadece eserin ilk sayfasındaki

ibaresini okuyabilen araştırmacılar eserin ismini “Fıkıh Kitabı” olarak kaydetmişler ve ilim âleminde de bu adla tanınmıştır. Çünkü eserin muhtevası, yazarı, yazıldığı yer ve zamanı hakkında genel bilgiler verilen son sayfaları kaybolmuştur. Ancak son yıllardaki araştırmalar neticesinde eserin Ziyâü'l-Ma'neviyye 'ale'l-Mukaddimetü'l-Gazneviyye adlı eserin Kıpçakça tercümesi, yazarının ise eş-Şeyh el-imâm abu'l-Bekâ' Muhammed b. Ahmed b. ez-Ziyâ' al-Kuresî el-Hanefî olduğu tespit edilmiştir (Kuvanişbayev 2006: 8-9).

Eserin elyazması nüshası 266 yapraktır. 140a sayfasına kadar 6 satır Arapça, 6 satır Kıpçakça çevirisi, 140b'den itibaren 7 satır Arapça ve 7 satır çevirisi bulunmaktadır. Eserin asıl kısmı muhafaza edilmişse de, yazarı, mütercimi, müstensihisi, yazılış yeri ve tarihi hakkında bilgiler bulunan son kısmı kaybolmuştur. Eser İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nin Ayasofya Bölümünde 1360 numarada kayıtlıdır. Tamamen dini konuları içeren Kitab Fi'l-Fıkh'ta, diğer dini eserlerde olduğu gibi İslam dininin farz, vacip ve sünnetleri detaylı bir şekilde

incelenmiştir. Namazın şartları ile rükünleri, abdestin farz ve edepleri, ilim tahsil etmenin ve onunla amel etmenin, zekat vermenin, hac yapmanın faziletleri üzerinde durulmuştur.

1987 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencileri tarafından bölümlere ayrılarak eser metninin transkripsiyonu ve indeksi bitirme tezi olarak hazırlanmıştır. Tarihi Türk lehçeleri uzmanı R. Toparlı'nın 1993 yılında eserin dilinin morfolojik özelliklerini inceleyen eseri yayınlanmıştır (Toparlı 1993). Ayrıca Astana Türk Akademisi'nin uzman araştırma görevlisi E. Kuvanişbayev İstanbul Marmara Üniversitesi'nde eser üzerinde doktora tezi hazırlayıp savunmuştur. Çalışmada o güne kadar meçhul kalan eserin yazarı, ismi ve müstensihisi tespit edilmiş ve eserin genel değerlendirmesi yapılmış, muhtevası ve kısaca dil özellikleriyle ilgili bilgiler verilmiştir (Kuvanişbayev 2006). Eser metninin transkripsiyonu ile eser dilinde geçen kelimelerin tamamının indeks sözlüğünün yapılması çalışmanın değerini belirlemektedir. Ancak eser dilini tarihi ve yaşayan Türk lehçeleriyle diyakronik olarak mukayeseli şekilde incelenseydi, milletimizin dili, kültürü, dini ve tarihini etkileyen çok önemli bir neticelere ulaşılabilirdi.

Mukaddimatü'l-Gaznevi Fi'l-İbadat: Memlükler devrinden günümüze ulaşan dini eserlerden bahsedilen çalışmalarda dahi bu eserin ismine çok az rastlanır. Araştırmacıların çoğu yukarıda sözünü ettiğimiz Kitab Fi'l-Fıkh eseriyle karıştırmaktadır ve her ikisinin de aynı eser olduğunu öne sürmüşlerdir. Kitab Fi'l-Fıkh ve Mukaddimatü'l-Gaznevi Fi'l-İbadat'ın araştırmacıları E. Kuvanişbayev (2006: 9) ile Y.T. Demirci (1992: 132) iki eseri karşılaştırarak bu eserlerin Arapça orijinlerinin aynı, yani Arapça aynı eserin ayrı ayrı mütercimler tarafından yapılan iki farklı çevirisi olduğunu tespit etmişlerdir. Yukarıda adı geçen eserlerde olduğu gibi Mukaddimatü'l-Gaznevi'de de Hanefi mezhebi boyunca ibadetlerin inceliklerini anlatma hedeflenmiştir. Eserin yazarı İslam dünyasındaki meşhur alimlerden, Hanefi mezhebi fakih Gaznevi'dir. Eseri Kıpçak Türkçesine aktaran mütercimi ve müstensihisi hâlâ bilinmemektedir. Eser 248 yapraktan oluşmaktadır. Tek nüshası günümüzde İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Reis'ül-Küttap bölümü 389 numarada kayıtlı olan bu eser üzerine Y.T. Demirci (1987) yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Çalışmada eser metninin transkripsiyonu, indeks sözlüğü ve tıpkıbasımı yer almıştır. Eser henüz hiçbir yerde yayınlanmamış, dil özellikleriyle ilgili bir çalışma yapılmamış ve çağdaş Türk lehçelerinden hiçbirine hâlâ çevrilmemiştir.

429 varaktan oluşan, oldukça hacimli **Kitab Fi'l-Fıkh bi-Lisani't-Türki** (Türkçe Fıkh kitabı) eserinin tek nüshası günümüzde İstanbul Milli Kütüphanesi, Feyzullah Efendi bölümünde 1046 numara ile kayıtlıdır. Araştırmacılar İslam şariat kurallarıyla ilgili birkaç eserin bir araya getirildiğini öne sürmüşlerse de, A. İnan eserin bölüm isimlerinden hareketle iki kitaptan oluştuğunu belirtmiştir. Ancak **Kitab Fi'l-Fıkh bi-Lisani't-Türki** üzerine doktora tezi hazırlayan Mehmet Emin Akar (1989: XXVI), eser dilini ve bölümlerini karşılaştırarak aynı kişinin eliyle yapılan bir eser olduğunu, yukarıda sözü edilen isimlerin farklı farklı eserlerin değil, bir kitabın bölümlerine verilmiş isimler olduğunu tespit etmiştir. İslam şariat

kanunlarını içeren eser iki ana bölümden oluşmaktadır. Kitabı'd-Da'va (Dava Kitabı) adı verilen birinci bölümde mahkeme sürecinin sıhhatli ve doğru olması için gerekli şartlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. "Kitab-ı cinaye" adlı ikinci bölümde ise suç çeşitleri ve bunlara verilen ceza türleri incelenmiştir. M.E. Akar (1989), eseri ele aldığı doktora tezinde Türk dillerinin gelişme tarihi ve bu süreçte Memlük Kıpçak Türkçesiyle yazılmış eserlerin yeri ve önemi, Memlük Kıpçaklarının tarihi ve Türk Toplumunda hukuk meseleleri ile ilgili detaylı incelemeler yaptıysa da, eserin dil özellikleri üzerinde durmadan sadece metin transkripsiyonu ile indeksini vermekle yetinmiştir. Bunun dışında eser, henüz kapsamlı ve detaylı bir şekilde incelenmemiştir.

Kitab Mukaddime Ebu Leys es-Semerkandi: Eser 10. yüzyılda Arapça yazılmış ve 15. yüzyılda Memlük Kıpçak Türkçesine çevrilmiştir. Mütercimi bilinmemektedir. 16. yüzyılın başlarında Memlük Kıpçak Türkü Asanbay İbn Sudun tarafından istinsah edilmiş ve Memlük sultanı Kansu Gavri'ye takdim edilmiştir. Yazarı İslam dünyasında Ebu Leys künyesiyle bilinen ve İslam fıkıh ilminin gelişmesinde büyük katkısı olan es-Semerkandî, Hanefî mezhebinin büyük fıkıh alimlerindedir. Müellifin asıl ismi *Ebu Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmet b.İbrahim es-Semerkandi*'dir (İslam Ans. 1997: 90). *Kitab Mukaddime, es-Semerkandî*'nin Memlük Kıpçak Türkçesine çevrilmiş tek eseridir. Ayrıca Hanefî mezhebinin kurucusu İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin "el-Fıkhü'l-Ekber" adlı büyük eserinin şerhi olarak yazılan es-Semerkandî'nin "Şerhü'l Fıkhü'l-Ekber" adlı 5 ciltlik eserinin giriş kısmıdır. Hanefî mezhebinin şeriat kanunlarını konu edinen bu eser, İslam dinindeki beş farzdan biri olan namaz kılmayı ve namazın şartlarından olan abdest almayı öğreten bir ilmihal niteliğindedir. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki eski elyazması kitapların muhafaza edildiği kütüphanelerde çok sayıda (bazı araştırmacılara göre otuzdan fazla) nüshası olduğu söylenmektedir. Memlük Kıpçak Türkçesiyle yapılan çevirisi ise İstanbul Ayasofya Müzesi Kütüphanesi'nde 1451 numarada kayıtlıdır. Ayasofya nüshası 47 varaktan oluşmaktadır (94 sayfa). Her sayfada 6 satır Arapça, 6 satırlı çevirisi verilmiştir. Meşhur Polonyalı Türkolog Ananiasz Zayaczkowski 1959'da metin ve sözlüğünü, 1962'de tıpkıbasımını yayınlamıştır. Bu eser üzerinde bilimsel çalışma R. Toparlı (1987) tarafından yapılmış ve 1992 yılında TDK tarafından yayınlanmıştır (Toparlı 1992).

Memlük Kıpçak Türkçesiyle kaleme alınmış dini eserler arasında Kazakistan'da ilk olarak ciddi bir çalışma Kitab Mukaddime üzerinde yapılmıştır. Eserin çağdaş Kazak alfabesiyle transkripsiyonu, Kazakça çevirisi ve indeks sözlüğü yapılmış, eserin dil özellikleriyle ilgili 2009 yılında doktora tezi hazırlanmış ve savunulmuştur (Sadıkbekov 2009). Ayrıca eser üzerinde on beşten fazla bilimsel makale yayımlanmıştır.

Üzerinde durduğumuz bu eserler dışında 249 varaktan oluşan Konya Yusuf Ağa'daki Tercüme Fıkıh Kitabı 5409; Şerhü'l Menar'ın birkaç nüshası Süleymaniye Laleli'de 757, 792; Kılıç Ali Paşa'da 31; Nuruosmaniye'de 1376 ve Bursa Orhan Kitaplığı-Haraçcioğlu'nda 697

numaralarda kayıtlıdır. Bunlar Osmanlılar döneminde Memlûk topraklarından getirilen dini eserlerin sadece bugün ismi bilinenleridir. Bunların dışında Türkiye'nin ve Mısır'ın eski elyazmaların muhafaza edildiği birçok kütüphanesinde dilimizin tarihi ve edebiyatımız, dinimiz ve kültürümüz için paha biçilmez nice yadigarlarımızın olduğu şüphesizdir. Onlar, açılmamış sırlı defineler gibi hâlâ araştırmacılarını beklemektedir.

Sonuç olarak memlûk Kıpçak Türkçesi ile yazılmış dini eserlerle ilgili görüşlerimizi şu şekilde özetleyebiliriz:

Eski Sovyetler Birliği Türkolojisinde ya da Sovyetler dağıldıktan sonra bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetlerinde, tarihî Türk lehçeleriyle yazılmış dinî eserlerden sadece Hıristiyanlığı öğütleyen *Kodeks Kumanicus'un* dili detaylı bir şekilde incelenmiştir. Türk dili ve tarihi açısından bu eserin ne kadar kıymetli olduğu tartışılmaz bir gerçektir; ancak genel Türk kültürünün, İslamî Türk geleneğinin temeli ve kaynağı olan bu eserlerin incelenmesi bir tarafa, Memlûk Kıpçak Türkçesiyle yazılmış eserlerden söz edilen araştırmalarda bunların adları bile geçmemektedir. Yukarıda adı geçen eserler hakkında temel bilgileri vermemizin asıl sebebi de bu eserleri tanıtmak ve bütün Türk halklarının, özellikle de Kazak dili, dini, kültürü, geleneği ve tarihi açısından ne kadar önem arz ettiğini belirtmektir. Bu eserlerin büyük çoğunluğunun Türkiye'de bulunduğunu, aynı zamanda eserler üzerinde çalışmaların Türkiye'de yapıldığını, yapılan çalışmalarda da genellikle metin transkripsiyonu ile indeksi hazırlamak ve biraz da eserin dil özelliği hakkında bilgi vermekle yetinildiğini görmekteyiz. Tabii ki bu oldukça az ve yetersizdir.

Memlûk Türkçesiyle yazılmış dini eserlerde görülen diğer bir ortak hususiyet de onların yazılış devri ve dil özellikleriyle alakalıdır. 15. yüzyıldan itibaren Memlûklerin Osmanlılarla siyasî ve kültürel ilişkilerinin artması nedeniyle hem kelime hazinesi, hem gramer şekilleri bakımından Oğuz Türkçesi ağırlıklı bir Memlûk Kıpçak edebî dilinin meydana geldiği araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. Bu eserlerin büyük çoğunluğunun Memlûk devletinin son dönemlerinde, yani 15. yüzyıldan sonra yazıldığını görmekteyiz. Bu eserlerde Oğuzcanın etkisi açıkça görülmektedir. Dolayısıyla Türkologların da dediği gibi bunları Oğuz-Kıpçak karışık dilli eserler olarak nitelendirebiliriz. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi bu eserlerin dili henüz detaylı bir şekilde incelenmemiştir. Bu eserlerin dilini kendi aralarında karşılaştırılmalı, Oğuzca ve Kıpçakça unsurlar üzerine statistik tahlil yapmak suretiyle lehçe özellikleri ortaya konmalıdır.

Memlûk topraklarındaki Kıpçak Türkçesi edebî dilinin son dönemleri hakkında bilgiler içeren bu eserlerin, dil tarihinin belli bir dönemini incelemekte değer biçilmez birer kaynak olacağı şüphesizdir. Bu bakımdan bu eserlerin dil özelliklerinin tarihî ve çağdaş Türk lehçeleriyle mukayeseli şekilde incelenmesi ve metinlerin de bilim dünyasına kazandırılması ve işlenmesi Türk dili tarihi ile Türk dillerinin tarihî grameri alanlarındaki aktüel sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır.

Ayrıca, bu eserlerde görülen diğer bir ortak özellik, hepsinin Hanefî mezhebine göre telif edilmiş olmasıdır. Türk uluslarının asırlardan beri sınıksız sarılarak hayatını ona göre şekillendirmeye çalıştıkları İslam dininin, özellikle büyük kısmının mensup olduğu Hanefî mezhebinin etnokültürümüzde yeri ve önemi oldukça büyüktür. Bu eserlerin tamamen dinî konuları içermesi, hem de Hanefî mezhebine göre ele alınmasının etnolengüist uzmanlar ile bin seneyi aşkın zamandan beri İslam dininin Hanefî mezhebine mensup olan milletimizin birliği ile bütünlüğünü arzulayan ilahiyatçılar için de çok değerli olduğunu düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

1. Açar M.E. Kitap Fi'l-Fıkh Bi-Lisani't-Turki (İnceleme-Metin-Sözlük). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi: İstanbul, 1989.
2. Demirci J.T. Memlük Kıpçak Edebiyatına Katkıları. // Türkoloji Dergisi X/I. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Ankara, 1992. s. 131-142.
3. Demirci J. Muqaddimeti'l-Gazneviyye fi'l-'ibâdât (Ziyâü'l-Ma'neviyye) tercümesi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara, 1987.
4. Durmuş E. Memlûklerde Din // History Studies, Prof.Dr. Enver Konukçu Armağanı, 2012.
5. Ekman J. Harezmi, Kıpçak, Çağatay Türkçesi Üzerinde Araştırmalar, (Haz. O.Fikri Sertkaya), Ankara: TDK yayınları, 1996.
6. İnan A. XIII-XV Yüzyıllarda Mısır'da Oğuz-Türkmen ve Kıpçak Lehçeleri //TDAY s. 53-71
7. İslam Ansiklopedisi. C.4 Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi. -Eskişehir, 1997. - 847 s.
8. Karamanoğlu F.A. Kıpçak Türkçesi Grameri, Ankara TDK yayınları, 1994.
9. Kuanışbayev E. Kitap fi'l-Fıkh (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım). Doktora Tezi. İstanbul, 2006.
10. Özgür C. Kıpçak Türkçesi ile Yazılmış Kitabü'l-Hayl'ın Yazmalarında Karışık Dil Özelliklerinin Görünümü // Turkish Studies, Winter 2012.
11. Sadıkbekov K.A. Kitap Mukaddima Ebu Leys es-Semerikandi Eskertkiřinin Tildik Ereřelikleri. Yayımlanmamış doktora tezi. Almatı, 2009.
12. Toparlı, Recep. İrşadü'l Müluk ve's-Selatin. TDK yayınları: Ankara 1992.
13. Toparlı, Recep. Kitap Mukaddime Ebu Leys es-Semerikandi. TDK yayınları. Ankara, 1992.
14. Toparlı, Recep. Kitap Fi-l-fıkh (Şekil bilgisi özellikleri - örnek metin), Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi yayınları. Erzurum, 1993.
15. Zajaczkowski A. Le traite arabe Mukaddima D'Abou-l-Lait As-Samarkandi. -Warszawa, 1962. - 108 p.